

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

# Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.cedar.nl/pro](http://www.cedar.nl/pro)).

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.*

[info@boomamsterdam.nl](mailto:info@boomamsterdam.nl)  
[www.boomuitgeversamsterdam.nl](http://www.boomuitgeversamsterdam.nl)

getuigden de sprekers, in alle eerlijkheid en zonder de gevoelige aspecten van het werk uit de weg te gaan, over het *métier* dat de psychoanalyse toch ook is. En dat verdient alle lof.

## The music and dance ...

Verslag van

NVPA-studiedag met Alexandra Harrison  
[Amsterdam, 14 december 2013]

EDWIN BOUMAN

Deze editie van de jaarlijkse studiedag van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse stond in het teken van de kinderpsychoanalyse, met als gastsprekerster de Amerikaanse dr. Alexandra Harrison.

Tineke Hartgers opende als voorzitter van de NVPA overigens het bal met de pijnlijke constatering dat dit weleens de laatste keer zou kunnen zijn dat de studiedag op deze mooie locatie gehouden kon worden. Met het vertrek van het Nederlands Psychoanalytisch Instituut uit het pand, zo schetste zij, is de hoop deze plek te behouden nu gevestigd op analytisch georiënteerde collega's die geïnteresseerd zijn om een voldoende aantal ruimtes te huren. De oproep communiceerde voor mij direct het gevoel 'tussen hoop en vrees', dat in bredere zin vaak voelbaar is in de vraag naar de plek van de psychoanalyse überhaupt, en dat vermoedelijk ook de pogingen tot het samenbrengen van de verenigingen sterk aankleeft.

Marian Ploegmakers gaf vervolgens een inleiding op de lezing van Harrison, *You can have your opinion — A sandwich model of therapeutic action*. De in Boston werkzame analytica behandelt in de eigen praktijk zowel kinderen als volwassenen, is als supervisor en opleider verbonden aan de Boston Psychoanalytic Society en doceert onder andere aan de Harvard Medical School. Ploegmakers beschreef Harrison's

affiniteit met onder meer de *infant research* van Beebe. Ook prees ze nadrukkelijk de moed van Harrison in het gebruiken van de videocamera om de interactie met patiënten heel precies in kaart te brengen en te laten zien, daar waar 'most of us feel safer writing' — iets wat Harrison zelf overigens later toch vooral wilde toeschrijven aan haar sterke nieuwsgierigheid. Hoewel het theoretische deel van Harrison's betoog wat mij betreft nogal snel ging en zich moeilijk kort laat samenvatten, begreep ik dat zij uitgaat van de premisse dat een 'gelaagde' benadering nodig is om een goed begrip te krijgen van het proces waarin uitwisseling leidt tot therapeutische verandering. Ze probeert het verbaal-symbolische van de interactie te integreren met het microproces, wat zichtbaar kan worden gemaakt aan de hand van video-opnames van sessies. Ze betreft daarbij verder de dynamische systeemtheorie als referentiekader. Deze laatste laag vormt in haar metafoor van de sandwich de bovenste boterham en heeft betrekking op de algemene, non-lineaire en onvoorspelbare aspecten van veranderingsprocessen. De middelste laag, of 'het beleg van de sandwich', wordt gevormd door 'het verhaal' en behelst het verbaal-symbolische van de interactie, dat deels bewust is. Dat, in tegenstelling tot de onderste boterham van de sandwich, het micro-proces, of zoals Harrison het noemt: 'the music and dance of therapeutic action', die bestaat in de onbewuste, continue fluctuaties in afstemming tussen therapeut en patiënt, zowel vocaal als qua lichaamsbeweging. Dit sandwich-model werd vervolgens uitgewerkt en tastbaar gemaakt aan de hand van stukjes film van steeds twintig seconden uit verschillende sessies van een analyse met een vijfjarig jongetje met gedragsproblemen en separatieangsten. In diagrammen waarin zowel het verhaal als het microproces waren weergegeven, maakte Harrison prachtig zichtbaar hoe het contact zich ontwikkelt, en zij en haar patiëntje gaandeweg meer op elkaar afgestemd raken. Maar ook hoe dat op alle niveaus plaatsvindt, en hoe een gro-

tere mate van 'ritmische afstemming' op microniveau zich verhoudt tot vruchtbaarder verbale uitwisseling waarbij nieuwe betekenissen ontstaan en een hogere graad van organisatie in de interactie. Waar ik in eerste instantie enigszins worstelde met het nogal prozaïsche en concrete van het theoretische deel van Harrison's betoog, raakte ik onder de indruk en zelfs ontroerd bij met name de slow motion beelden van de interactie. Daarin maakte Harrison de subtiele fysieke afstemming zichtbaar die zich aan de bewuste blik onttrekt en die zo beeldje voor beeldje inderdaad het gevoel gaf getuige te zijn van een dans. Ik vermoed dat de ontroering zowel betrekking heeft op de toenadering in het contact die eruit spreekt als in het feit dat gedurende een moment een verborgen ordening ontsloten wordt. Na een uitstekende lunch was het tijd voor het klinische werk in parallelle seminars. In het seminar van Harrison werd gerefereerd over een boeiende, maar ook moeilijke kindanalyse. Voelbaar was onder hoeveel ingewikkelde druk deze analyse staat door onder andere het beperkte vertrouwen van de ouders, met hun schaamtegevoeligheid en behoefte aan concreet houvast en oplos-

singen. Dat resulteerde onder andere in het terugschroeven van de nu drie jaar lopende analyse van drie naar twee sessies per week, waarin iets uitgeleefd lijkt te worden van de in het gezin nauwelijks te *containen* gevoelens. Het is een aanval op de link met de analytica en het analytische proces, waarbij de vraag is of met patiënt en systeem een ritmische afstemming gevonden kan worden zonder geheel buitengesloten te raken. Ik werk zelf met volwassenen, maar vond het uiterst boeiend om deze dag zo nadrukkelijk bezig te zijn met de kindanalyse. Daarnaast was het minstens zo interessant om kennis te maken met het Bostonse perspectief van Alexandra Harrison. Het dagprogramma kende een informeel en feestelijk vervolg in de vorm van een diner dansant bij restaurant De Kersentuin. Voor mij was het de eerste keer dat ik dit mee-maakte, en ik vond het inspirerend om in gesprek te zijn en plezier te maken met gedreven mensen van de verschillende verenigingen. Ik moest denken aan het gevoel 'tussen hoop en vrees', maar het daar zitten tussen mijn collega-kandidaten van de verschillende clubs, maakte dat het gevoel van hoop met gemak overheerste.